

2. REIZEN DOOR DE TIJD

BIJ AFLEVERING 2 - ONDERWEG [36'45" MIN.]

DAG:	WOENSDAG 12 MAART 2015
REISTIJDEN:	16.15 UUR - 18.10 UUR
LOCATIE:	INTERCITY UTRECHT CENTRAAL - MAASTRICHT
BOEKBESPREKING:	HOOFDSTUK 1 - DE FILOSOFIE VAN DE LEVENSKUNST (PAGINA'S 39-85)
OVER:	LEEF JIJ MET EEN VISIE?

Herinneringen aan de radioreis vermengen zich met gedachten aan belevenissen in het hier en nu. Soms loopt het verhaal van de radioreis letterlijk door de weken die volgen heen. Zoals die keer dat Ria en ik mijn moeder bezoeken en zij naar de radioreis wil luisteren. En zoals die keren dat ik in de maand van de filosofie ergens in Nederland over het boek spreekbeurten verzorg en de belevenissen uit Limburg zich spontaan invoegen in mijn verhaal, waarbij ik Gerard met zijn vragen maar al te graag in herinnering roep om zo een kant van het goede leven te belichten die ik zonder de radioreis minder in beeld zou hebben gehad: het belang van het gewone, het alledaagse. Die gedachte noteer ik hier in het volle besef dat één van de hoofdstukken in mijn boek juist hier al aandacht voor vraagt. De volgende aflevering van deze radiovertelling zal dan ook ingaan op 'de ongewoonheid van het alledaagse'. En tóch dreig ik het alledaagse gemakkelijk te vergeten.

De radioreis en mijn gewone leven lopen ook door elkaar wanneer ik Gerard een mail schrijf vanuit Londen, waar ik een weekend op familiebezoek ben. Ik wil Gerard met een afgewogen, geschreven terugblik op de inmiddels complete serie vertellingen recht doen, omdat hij de serie een kwartier voor ik afreid definitief heeft afgerond. In de lange autoreis heb ik de gelegenheid gehad alle afleveringen in één grote 'run' af te luisteren. Dat verdient een ferme bedankmail. Die lukt goed en zijn reactie komt nog dezelfde dag binnen. De inhoud ervan bevalt me zeer. Ik overweeg of deze mailwisseling in deze achterkantvertelling een plek moet krijgen, bijvoorbeeld in de Epiloog, of al naschrift? Wil Gerard zijn mail wel in de openbaarheid hebben? Wil ik het zelf?

Het verleden blijkt zich op allerlei manieren te mengen met het nu, zoals wanneer persoonlijke herinneringen doorwerken in het leven van vandaag. Zelfs de klassieke geschiedenisverhalen uit het antieke Griekenland blijven van betekenis voor onze hedendaagse verhalen. En zo wordt de titel geboren van deel 2 van de achterkantvertelling: reizen door de tijd. Over grote jongens, Ithaka's en de filosofie van het tuinieren.

Willen kleine jongens groot worden?

In de periode dat Gerard bezig is om op grond van mijn ruwe montageschema's de opnames om te bouwen naar goed gemonteerde en mooi afgewerkte afleveringen, bezoeken Ria en ik op Tweede Paasdag mijn moeder. Ze woont in Hattem, op drie minuten wandelen van Ria haar moeder. Ze heet ons welkom, met haar iPad in de hand. Nota bene! „Ik wou net nog eens naar de Prelude gaan luisteren“, zegt ze, alsof het gewoonste zaak van de wereld is. Ze is tachtig en sinds een paar maanden gebruikt ze de tabletcomputer die mijn vader in de laatste maanden van zijn leven in gebruik had genomen. Ook hij maakte zich op hoge leeftijd het gebruik van Apple-apparatuur eigen. Ik vind het heerlijk dat ik dat hier kan opschrijven, alsof ik daarmee wil vastleggen dat zij mijn voorland zijn en ook ik op hoge leeftijd nog in staat zal zijn nieuwe dingen in mijn leven te integreren.

Gerard heeft me tijdens de reis gevraagd, of het goede leven doorgegeven kan worden, overerfbaar is. Ik geloof dat ik dat wens, zeker nu ik mijn moeder zo vrolijk in de weer zie met een iPad. Bovendien wil ze de iMac ook nog leren gebruiken, zei ze onlangs. „Om mailtjes te lezen en soms iets uit te printen“, gaf ze er als verklaring bij. Het is een wonderlijk mens - een wonder op twee benen. Nu mijn moeder ons op haar opgewekte manier verwelkomt, gaat mijn humeur onmiddellijk met een octaaf omhoog, terwijl dat bij het opstaan al vrolijk in het middenregister klingelde. Met de iPad beluistert ze op zondagochtend wel eens de kerkdienst, als ze de kerk niet kan of wil bezoeken. "Nou, die Prelude beluister ik dan wel een andere keer", zegt ze, waarna ze ons een knuffel geeft ter begroeting.

Eén boek naast de bijbel

Op de vensterbank naast haar stoel ligt het boek dat ze leest. Ze leest eigenlijk nooit een boek, behalve de bijbel, dagelijks na het 'warme eten'. Maar nu heeft ze de moeder gevonden toch een boek ter hand te nemen. Af en toe vraag ik hoe ver ze is. Vandaag ligt de bladwijzer bij pagina 62/63, zie ik als ik er snel een blik in werp. Een tussenkopje heet daar: 'Een filosofische kunst'. Er staat: "Hoe we tot een goed leven kunnen komen, zal een eenieder voor zich moeten ontdekken. Algemeen geldige aanwijzingen lijken niet beschikbaar." En onder het kopje 'Een eigenwijze kunst' staat: "Onze levenswijze wordt gestuurd en gevormd door wat ik in het vervolg zal noemen: 'eigenwijsheden'. Daarmee bedoel ik: waarheden en wijsheden die zijn ontdekt op eigen kracht, puttend uit eigen ervaringen in en met het eigen leven." Laat ik er verder maar niet omheen draaien: mijn moeder leest mijn boek. Wat is ook dát gaaf om hier te kunnen opschrijven. *Aanwijzingen voor het goede leven* houdt haar inmiddels al weer twee maanden bezig. "Af en toe een stukje", zegt ze. Soms laat ze de krant ervoor schieten. "Anders komt het er helemaal niet van."

Even moet ik denken aan wat een journaliste me vroeg tijdens een interview over het boek. Omdat ze het zo compleet vond, "want alle belangrijke levensvragen worden behandeld", wilde ze weten of ik hoopte dat *aanwijzingen* als een soort bijbel zou worden gebruikt. "Alsblijft niet", was mijn antwoord, "want de wijsheid zit niet in mijn boek maar in ieders eigen leven".

Mijn moeder zal mijn boek nooit met de bijbel verwarren en ook met de inhoud ervan niet leven. Daar heeft ze inderdaad de bijbel voor. Maar ik vind het daar niet minder prachtig door, dat ze mijn boek leest. Kijk, daar ligt 'ie op haar vensterbank! Het maakt me trots, als een kleine jongen bijna, die er blij van wordt dat zijn moeder aandacht heeft voor wat hij heeft gemaakt.

Kleine jongen... Ik ben me er inderdaad van bewust dat er in mij ook nog steeds een kleine jongen leeft. Aan de voet van de toren van het Bonnefantenmuseum zal ik daar, in aflevering 4, ook over spreken. Maar dan gaat het meer over de stoute en speelse jongenskant die ik soms kan laten zien. Nu, terwijl ik schrijf over de trots omdat mijn moeder aandacht heeft voor wat ik heb geschreven, komt een jongenskant boven waarvan ik dacht dat die al lang niet meer zo zou spelen: dat is de kant van het kleine kind dat nog steeds erkenning zoekt bij zijn moeder. Ik, een volwassen vent, ben ik daar nou nog steeds gevoelig voor? Die kant van mezelf ken ik eigenlijk helemaal niet. Tot op heden was het voor mijzelf in elk geval niet zo aan de oppervlakte gekomen. En de inhoud van de trots is eigenlijk ook volkomen vreemd - *belachelijk*, dat is een betere typering, want als iemand mij in al die jaren de erkenning heeft gegeven voor wat ik kan en doe en wie ik ben, is het mijn moeder wel. Zo'n moeder is ze, ik kwam en kom bij haar niets tekort.

Niets tekort... Dat is misschien wel de clou: als het om erkenning gaat is een tekort nooit het probleem, maar wel het feit dat de honger ernaar onverzadigbaar is. Er kan altijd meer bij! Kom maar op met je complimenten, je aandacht, je applaus. Net als chips: na een zak te hebben leeggegeten kun je niet zeggen dat je tekort komt maar er kan nog meer bij. Net als erkenning: het is nooit genoeg.

Plato over energie

Door me te verdiepen en te bekwamen in het op Plato geïnspireerde kralenspel van Jos Kessels, ben ik me van deze niet te stoppen hartenergie veel meer bewust geworden. Het kralenspel is een leiderschapsmethodiek die Jos ontwikkelde en uitschreef in bijvoorbeeld *Spelen met ideeën* en in zijn laatste boek *Scholing van de geest*. Als je bij deze 'achterkantvertelling' weer op zoek bent naar verdieping en een volgende

'achterkantverhaal', dan ik het lezen van *Scholing van de geest* een aanrader. Veel van wat Jos hierin beschrijft, zal je dan herkennen in niet alleen *Aanwijzingen voor het goede leven*, maar ook in de radiovertelling en in dit achterkantverhaal.

Nu terug naar Plato en de behoefte aan erkenning in de gemeenschap waarbinnen je leeft. In zijn filosofie hoort de zucht naar erkenning bij de zielsenergie van het hart. Het hart wil gezien worden, eer vergaren, roem verwerven, erkenning verkrijgen, belangrijk gevonden worden. Die aandrang kan gemakkelijk doorschieten in een voortdurende honger naar

de achterkant van een vertelling

positieve aandacht en ook omslaan in een ziekelijk zoeken naar méér en méér en méér... Dan moet alles in het leven dáár voor wijken.

Misschien is dit proces, in meer of minder milde vorm, voor veel mensen herkenbaar in het verlangen de omgeving te behagen, in de dwangmatigheid van het willen helpen van anderen, in het iemand willen zijn die aardig wordt gevonden. Dat is eigenlijk allemaal hetzelfde want te herleiden tot een moeilijk of niet (meer) te verzadigen hartenergie. Die onverzadigbaarheid kan de rest van je leven frustreren en je ook afhouden van, bijvoorbeeld, een goede zorg voor je zelf. Juist door van de ander erkenning te verlangen voor jezelf, voor wat je doet en wie je bent, kun je jezelf verwaarlozen en volledig kwijtraken. Dat komt als thema terug in aflevering 6, als Gerard en ik in het Klooster van Wittem in gesprek zij over zowel zelfzorg als naastenliefde.

Mijn moeder is geen perfecte vrouw, maar waar ze goed toe in staat is, is het vinden van een gezonde balans tussen zorgen voor haar dierbaren en zorgen voor zich zelf. Ze is goedgegelovig en zal zichzelf nooit op de borst willen slaan. Ze wil zichzelf niet op de voorgrond plaatsen er waakt er ook angstvallig voor de naastenliefde te verloochenen die in haar geloof zo belangrijk is. Ze laat dat keer op keer zien - dat ze aandacht heeft voor zichzelf en voor wat voor haar van grote betekenis is. Dat is mooi om dat nu zo op te schrijven en de laatste woorden te voelen aankomen, namelijk deze: ze is een vrouw die in balans is. In dergelijke woorden heb ik nog nooit over haar gedacht. Ik zal haar dat binnenkort eens vertellen, letterlijk op deze manier en met deze woorden. Misschien geef ik haar dan de erkenning die zij graag van haar zoon krijgt. Spontane blijken van waardering en van gezien worden, doen iedereen goed. Wat let me?

Ithaka als uitnodiging

De reis als metafoor voor het leven dringt zich niet per ongeluk aan Gerard en mij op wanneer we met de trein onderweg zijn van Utrecht naar Maastricht. We zijn gedurende de drie dagen onderweg voor de opnames van de radiovertelling. We maken eigenlijk een pelgrimage die we in aflevering 6, alvorens we in aflevering 7 huiswaarts keren, dan ook letterlijk afronden in een pelgrimsoord. Maar dat we in de eerste treinrit hoofdstuk 1 bespreken, sluit aan bij de vergelijking tussen leven en reizen die ik in dat deel van het boek maak.

Het eerste hoofdstuk eindigt daarom met de integrale versie van het gedicht *Ithaka* van de Griekse dichter Kafavis. Gerard zegt in de trein dat hij dat gedicht "te mooi" vindt om niet in de radiovertelling te gebruiken. Hij vraagt me een gedeelte ervan voor te lezen. Bij de voorbereiding van het project hadden we al bedacht dat Ellen elke aflevering zou afsluiten met een passend gedicht. Bij dit hoofdstuk zou ze, dat kón niet anders, *Ithaka* voorlezen. Daarom is het goed om nu een gedeelte te lezen; de rest is straks voor Ellen, denk ik erbij. Inmiddels zal je als luisteraar wel zijn duidelijk geworden dat Ellen de afleveringen niet met een gedicht afsluit. Ook *Ithaka* leest ze dus niet integraal voor. Oorzaak? Het is niet meer gelukt dat poëzie-idee goed uit te werken. Tijdens de productiefase na de terugkeer uit Limburg, stond er tijdsdruk op het project. We hadden nog maar enkele weken tot aan de door onszelf opgelegde deadline. Op de dag dat Ellen de teksten ging inspreken, was het Gerard nog maar amper gelukt om de gespreksblokken uit Limburg te monteren in beluisterbare blokken. Die waren nodig om Ellens teksten te kunnen schrijven en te bepalen welke boekfragmenten ze zou toevoegen aan de dialoog die Gerard en ik al reizend 'in' de microfoon hadden gevoerd. Voor het uitkiezen van goede poëzie die zegt en 'doet' wat je wilt, heb je tijd en rust nodig. Die was er dus niet voldoende. Het idee hebben we dus laten vallen. Met die kennis van nu had ik het gedicht in de trein dus ook gerust helemaal kunnen voorlezen. Maar in de trein heb ik die achterafkennis uiteraard niet beschikbaar. Waar heb ik dat eerder gehoord?

Er blijft voor de luisteraar niets anders over dan alsnog in mijn boek op zoek te gaan naar de volledige tekst van *Ithaka* (op pagina 84/85) of het gedicht op een andere manier tot je te nemen. Voor de andere afleveringen, die dus ook niet met een gedicht zijn afgerond, kan ik wellicht met een uitnodiging volstaan. Het zal me namelijk niet verbazen dat er luisteraars zijn die bij een aflevering zonder problemen een passend poëtische uiting kunnen vinden. Misschien komt er tijdens het luisteren wel bij iemand spontaan een songtekst of hymne of aria of gedicht naar boven. Mag ik je daarom uitnodigen, mij je

de achterkant van een vertelling

favoriete poëtische kunstwerkje toe te mailen (welkom@academievoorlevenskunst.nl) in reactie op een aflevering? Ter inspiratie heb ik me voorgenomen elk deel van deze achterkantvertelling te besluiten met een fragmentje poëzie.

Achterkantverhaal bij Ithaka

Wat ik in het boek en tijdens de radiovertelling niet toelicht, is de achtergrond van Ithaka-gedicht. Die is echter wel degelijk de moeite waard. Daar heb ik hier nu mooi de gelegenheid voor.

Laat ik beginnen met een leuk weetje: Ithaka is geen verzonnen naam van een fantasie-eiland. Het eiland bestaat echt. Het maakt deel uit van de Ionische Eilanden die bij Griekenland horen. Sinds 2011 is Ithaka ook de naam van een regio in dat gebied. De meest interessante achtergrondverhaal over Ithaka komt evenwel uit de Griekse mythologie. Ithaka speelt een belangrijke rol in het beroemde verhaal van Odysseus. Hij is de koning van het eiland dat de naam Ithaka draagt. Althans: in het oud-Grieks heet het eiland *Thiaki* (Δῆμος Ιθάκης) en daar is Ithaca weer de afgeleide Latijnse spelling van. In de eerste eeuw van onze jaartelling heeft het betreffende eiland zijn naam gekregen omdat men dacht dit het eiland was waar Homerus over schreef. De vraag is echter of het mythische *Ithaca* overeenkomt met het eiland dat vandaag de dag nog zo heet. Tot op heden heeft niemand daarvoor een sluitend bewijs gevonden. Ook het tegendeel is niet aangetoond, al lijkt het landschap uit Homerus *Ithaka* niet echt op wat het 'echte' eiland te bieden heeft. Maar had Homerus dat in zijn epos al niet voorspeld? We mogen aannemen dat Ithaka ook in dit opzicht een mysterie zal blijven.

Homerus' Odysseus

Homerus wordt ook wel de grondlegger van het Griekse denken genoemd. Het Griekse denken dat voor onze westerse cultuur (en natuurlijk ook voor andere culturen) van grote betekenis is geweest, stoelt grotendeels op het werk van Socrates, Plato en Aristoteles uit de vijfde en vierde eeuw voor Christus. Er valt veel meer over te zeggen, bijvoorbeeld in relatie tot het denken van de stoïcijnen, of dat van de epicuristen, of dat van de présocratici, de sceptici en de cynici. Om nog maar te zwijgen van de grote dichters en mythevertellers.

Als je wordt gezien als de vader van dit denken, dan doe je er zéér toe. Homerus deed er dus toe. Hij schreef niet alleen de *Odysseus*, maar ook de *Ilias*, dat andere mythische verhaal dat steeds opnieuw wordt vertaald en gepubliceerd. In de zevende of achtste eeuw voor Christus schreef hij zijn twee belangrijke epen. Hij werd door zowel de oude Grieken als de Romeinen beschouwd als de grootste dichter ooit, zo schrijven Andreas Kinneging en Timo Slootweg in het voorwoord van hun recente boek over *Deugdethiek, levensbeschouwing en religie*. (Het boek geeft een mooi overzicht van allerlei stromingen en opvattingen in relatie tot de deugdethiek waarvan Aristoteles de grondlegger is en de filosofie van de levenskunst sterk op leunt.) Volgens de twee auteurs kun je de invloed van Homerus alleen vergelijken met de invloed die de bijbel in de Middeleeuwen had. Zij wijzen erop dat in de *Ilias* en de *Odysseus* deugden wel aan de orde zijn maar in woorden die afwijken van de begrippen die later werden gebruikt in de klassieke deugdethiek. Zo komt *sophia* (dat wij ook nog herkennen in het woord voor wijs-begeerte: filo-sofie) in de *Ilias* slechts één keer voor, en in een iets andere betekenis: Homerus wil er kundigheid mee uitdrukken, in dit concrete geval de *kundigheid* van een sloopstimmerman. Hiermee is tegelijk een mooi verschil geïllustreerd tussen Homerus en de (veel) latere Plato. Kinneging en Slootweg wijzen erop dat Plato veel abstracter dacht en schreef dan Homerus. Waar Plato het 'vage' of abstracte idee van Het Goede introduceert, wijst Homerus op de meer concrete en praktische voortreffelijkheden zoals moed, zelfbeheersing en rechtvaardigheid. En hij spreekt dus ook van concrete, praktische behoudigheden wanneer hij ambachtelijke vaardigheden in zijn verhalen verwerkt, alsof het deugden zijn, zoals de kundigheid van een sloopstimmerman.

Gerard heeft af en toe moeite met de abstractie van de begrippen die in onze gesprekken opduiken. Ik ben door Plato's denken geïnspireerd en dat is te horen. Misschien zou Homerus een betere auteur voor Gerard zijn dan Plato en loont het moeite nog eens een nieuwe reis te ondernemen, maar dan op grond van de mythes die Homerus te boek stelde, en in een andere rolverdeling, waarbij ik aan Gerard de vragen stel en hem er

de achterkant van een vertelling

gedurende de reis op zal blijven wijzen hoe eendimensionaal zijn antwoorden in mijn oren klinken.

Een terugkerende vraag zou wellicht kunnen zijn: "Maar is het leven dan zo simpel voor jou?"

"Dat niet", zou Gerard misschien kunnen antwoorden, "maar wel net zo spannend als in Homerus' verhalen."

De tuin van het leven

Gerard vertelt dat zijn vrouw (Janine) de ochtend van ons vertrek in de tuin stond en had gezegd dat men over levenskunst niet te veel moet praten omdat het toch vooral een kwestie van doen is. "Als ik de tuin instap dan vinden mijn handen wel iets om aan te pakken", had ze gezegd. Daar reageer ik op door het werkwoord 'doen' eruit te lichten. Want ook in mijn visie moet je levenskunst doen. Zo bezien raakt Janine een terecht punt, waarbij wel de vraag blijft bestaan *wat* we dan doen. Hoe maak je keuzes, op grond waarvan stel je prioriteiten?

Maar bij het terugluisteren van dit deel van ons gesprek, zegt Ria, die nu meeluistert: "Hier had je ook iets kunnen zeggen over Nietzsche en over zijn vergelijking tussen leven en het onderhouden van de tuin." Dat heeft ze goed gezien. In *Menselijk, al te menselijk* schrijft Nietzsche bijvoorbeeld: „Als hij zich zwijgend, met de gelijkmoedigheid van de voormiddaglijke ziel, wat onder de bomen vertreedt, krijgt hij uit hun kruinen en uit verborgen plekjes in hun gebladerte louter goede en lichte dingen toegeworpen, de geschenken van alle vrije geesten die in bergen, bossen en eenzaamheid thuis zijn en die net als hij op hun soms vrolijke, soms bedachtzame manier reizigers en filosofen zijn." In lijn met Nietzsches gedachten stelde Denker des Vaderlands René Gude: "Iedere tuin is een combinatie van natuur en denkkraft. Een tuinier cultiveert de welig tierende natuur, de filosoof maakt woekerende gedachten leefbaar." De tuin en het tuinieren is een inspirerende metafoor voor de kunst van leven gebleken. Verschillende denkers hebben de vergelijking uitgewerkt. Gudes uitspraak deed hij ter aanbeveling van een recent boek dat hier specifiek op ingaat: *Filosofen in de tuin* van Damon Young. Filosofen weten er dus wel raad mee, met dat tuinieren. Zou Janine dat weten?

Prioriteiten

Je kunt ook nog iets anders opmerken over mijn reactie op Janine haar tuinuitspraak. Want bij nader inzien ga ik misschien wel voorbij aan het kernpunt waar ze op wil wijzen. Je kunt haar uitspraak namelijk ook interpreteren als een pleidooi om niet *na te denken* over wat je doet, maar je prioriteiten te bepalen door op je gevoel of intuïtie af te gaan of, nog praktischer, alles te doen wat je voor de voeten komt of waar je handen op stuiten. Dat zegt ze immers bijna letterlijk, als Gerard haar goed citeert. Hij gebruikt haar uitspraak ter ondersteuning van, zo lijkt het, zijn eigen idee dat het al gauw teveel gepraat is. (Gerard zal daar in de slotaflevering, als we terugblikken vanuit de trein tussen Maastricht en Utrecht, ook in deze zin op terugkomen.) Maar ik heb er, hoe langer ik er over nadenk, toch moeite mee om de levenskunst vanuit dit perspectief te beschouwen. Daar heb ik twee overwegingen bij. Allereerst deze: doen zonder plan is leven zonder ambitie, zonder een idee van wat goed is. Wie aanpakt wat hem of haar voor de voeten komt, kan zich gemakkelijk bezighouden met zaken die volkomen onbelangrijk zijn of zelfs schadelijk zijn voor de vormgeving van het goede leven. Er komt immers van alles op je pad dat er echt niet toe doet. Allerlei omstandigheden en verscheidene mensen brengen je in situaties en leggen je voorstellen voor die mogelijk zelfs ongunstig zijn of vermeden moeten worden, ook al kunnen ze op het eerste gezicht best aantrekkelijk lijken. En ook de opties die van zichzelf niet per se negatief zijn, moeten misschien toch worden vermeden omdat ze je afhouden van wat je nog belangrijker vindt in jouw leven. Daarom denk ik toch dat handen alléén, onvoldoende houvast bieden voor het vinden van de juiste koers. Het verstand (of de bezonnenheid of de praktische wijsheid of de redelijke inschatting) is noodzakelijk om het juiste pad te vinden dat kan leiden naar jouw persoonlijke Ithaka.

Van Cicero is de uitspraak: "Als je een tuin en een bibliotheek bezit heb je alles wat je nodig hebt." Die combinatie zie ik wel zitten. Met Janine zou ik een goed tandem kunnen vormen.

de achterkant van een vertelling

Onuitgesproken

Ria wijst me er dus op dat ik ook op de *tuinsymboliek* had kunnen ingaan en vervolgens merk ik zelf op dat ik ook iets had kunnen zeggen over het *prioriteren* van wat je doet. Door deze twee alternatieve reacties op een rij te zetten, begin ik te zien wat ik steeds weer registreer wanneer ik de opnames van onze gesprekken terugluister. Tot op heden was ik me daarvan niet echt bewust as: ik reageer voortdurend op één specifiek punt uit Gerards vraag en laat daarmee ook heel veel andere gespreksonderwerpen en aanknopingspunten voor het denken liggen. Heel vaak had ik dat ter plekke niet in de gaten, zoals me dat in het gewone leven ook dikwijls vergaat: ik geef antwoord op gestelde vragen en bedenk later dat ik ook iets anders had kunnen antwoorden. Ik bedoel dus niet: een tegengesteld antwoord geven, maar een andere invalshoek belichten. Natuurlijk denk ik goed na over een antwoord en weeg ik ook af - soms al tijdens het spreken terwijl de zinnen bezig zijn uit mijn mond te rollen - wat ik wel en niet vertel. Maar nu ik in de gelegenheid ben om terug te luisteren naar wat Gerard vraagt en ik antwoord, valt me des te meer op wat ik allemaal laat liggen en wat ik niet zeg. Nu die terugluister-optie beschikbaar is, levert ze me direct weer een inzicht op waar ik om moet lachen. Want in mijn manier van spreken lijkt ik misschien wel meer dan ik wilde of dan ik had gedacht, op wat Janine in de tuin doet. Waar mijn denken tegenaan loopt, spreek ik uit; en waar mijn denken pas later aan denkt, krijgt in de radiovertelling dus geen plek. De kwestie is derhalve: is er ten principale een verschil tussen het werk van haar handen die in de tuin 'al doende' vinden wat aangepakt moet worden, en het werk van mijn stembanden die 'al doende' vinden wat gezegd moet zijn? Misschien begin ik nu pas te zien wat Janine heeft bedoeld. Of draaf ik door en maak ik het - weer! - te ingewikkeld?

Eenvoud

Waar deze tuinvraag tijdens het gesprek in de trein mijn aandacht op vestigt, is het gevaar dat op de loer ligt, namelijk van levenskunst of het goede leven iets maken dat niet bereikbaar is voor mensen die met hun handen in de weer zijn. Niet iedereen is een denker zoals ik. Misschien wordt hier wel het zaadje gepland waarover ik tijdens het donderdagontbijt aan Gerard iets wil opbiechten. Want als ik érgens gevoelig voor ben, is het wel voor de kritiek dat ik het goede leven te complex, te ingewikkeld, te moeilijk maak. Kan het allemaal niet eenvoudiger? Misschien is het inderdaad niet zo'n gek idee, om nóg eens met Gerard een reis te ondernemen en dan door hem het reisschema en de gespreksthema's te laten bepalen. Dan ruilen we het idee van een radiovertelling voor het idee van een schrijfvertelling, omdat ik dan onze gesprekken zal uitschrijven. En dan kan Gerard er een achterkantvertelling in geluid bij maken, op basis van een paar geluidsfragmenten die de *iPhone* heeft geregistreerd en die naderhand worden aangevuld met door hem ingesproken dakboekfragmenten. Een goed idee of niet eenvoudig genoeg?

Voor een eenvoudig vers tot besluit, pak ik een liedboek van Drs. P uit de kast. Door *Ithaka* geïnspireerd wil ik elke aflevering van deze achterkantvertelling met poëzie eindigen. Niet met vertaalde teksten maar met oorspronkelijk werk van eigen bodem. Bij Drs. P verwacht ik iets simpels te kunnen vinden, een recht-door-zee-verhaal met een moraal, als contrast met de reispoëzie van Kafavis' *Ithaka*. Iets passends te vinden is toch moeilijker dan ik dacht. Maar net wanneer ik de bundel weer wil dichtslaan, valt mijn oog op Goud...Goud! Ik lees en denk: dit is Ithaka, maar in de taal van Drs. P. Zou Gerard uit zijn radiotijd zich de muziek erbij kunnen herinneren?

de achterkant van een vertelling

Goud...Goud!

Eens was 'k een werkman, vlijtig en tevreden
Ik had een vrouw, mijn allerliefsten schat
Maar toen berichten plots de ronde deden
Dat men in 't Westen goud gevonden had
Toen liet ik mij door 't avontuur verlokken
Omdat mijn hart begerig was en boud
Ik ben met haar terstond daarheen getrokken
Fortuna wenkte: goud...goud!

Het was een zwaar, ja schier ondraaglijk leven:
Een schaam'le hut, omringd door barren steen
Ik werd door felle gouddorst voortgedreven
Mijn lieve vrouw, zij kwijnde langzaam heen
Op zekeren morgen, krachteloos neergezegen
Zag zij mij aan, door pijn en koorts benauwd
Zij smeekte mij, één dag haar te verplegen
Ik kon niet wachten: goud...goud!

Ik zwoegde voort op schoenen half versleten
Door zon verzengd, door 't zoeken uitgeput
'k Ontdekte goud! De rampspoed was vergeten
En met mijn schatten sneld'ik naar de hut
Maar ijs'lijk was de schrikt die bij verbeidde:
Daar lag mijn vrouw, bewegingloos en koud...
Eens leefd'ik arm doch vredig aan heur zijde
Thans rest mij niets dan goud...goud!

